

TOLNAI GÁBOR

LUKÁCS GYÖRGY ÉS AZ ÚJ MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETÍRÁS*

Legfontosabb műveit vagy tizenöt nyelven olvassák: Lukács György életműve nemcsak a magyar műveltségé, ugyanannyira tulajdona az egész világ haladó embereinek.

Most, amikor hetvenedik születésnapját ünnepeljük, tollam hegyére kívánczik a kérdés — de még mielőtt leírnám, visszautasító mosolyt vált ki a kérdésfeltevés magamban is: — van-e Lukács György életművének külön mondanivalója hazája, Magyarország számára? És lehet-e külön mondanivalója művéről hazájának Magyarországnak? — A kérdés álprobléma. Hogy mégis leírom, tulajdoníttassék annak, hogy nem egyszer felvetették, tudtommal írásban soha, de szóban, magánbeszélgetések során annál gyakrabban. Az álproblémákkal is szembe kell nézni az igazság érdekében, nézzünk szembe ezzel is. A kérdés persze elvileg lehetetlen. Hiszen az a kb. tizenöt nép, amelynek nyelvén műveit olvassák, sohasem úgy olvassa könyveit, tanulmányait, szóljanak azok Marx és Engels esztétikai nézeteiről, Gorkijról, Tolsztojról, Goethéről, Stendhalról, Thomas Mannról, a kritikai és a szocialista realizmusról, az irracionális filozófiáról, hogy ne a magyar marxista tudós gondolatait tennék magukévá olvasói, hogy ne a magyar haladó gondolat képviselőjének írásait tanulmányoznák műveiben. Könyveinek nagy része ugyanúgy szól nekünk, mint a világ minden haladó emberének.

De szögezzük le mindjárt azt is: vannak megnyilatkozásai, amelyek kizárólag nekünk szólnak; a felszabadulás óta ismét közöttünk él Lukács Györgynek van sajátos, csak hazájának szánt mondanivalója, a mi irodalmunk olyan jelenségeiről, a mi tudományos kutatásaink olyan problémáiról, amelyek jellegzetesen a mi irodalmunk, a mi tudományunk, a mi irodalomtörténetírásunk jelenségei, és vannak iránymutatásai, amelyek egyedül a mi helyzetünkben fennforgó kérdések megoldását mozdítják elő.

A gyakran felmerülő álproblémával szemben állítom, hogy Lukács Györgyről valóban mi, mai magyarok, a szocializmust építő ország fiai rajzolhatunk hiteles képet. Lukács Györgyöt sokirányú, a személyes kapcsolatok terén is kiterjedt nemzetközi tevékenysége folytán, igen sokan ismerik világszerte. Mégis mi látjuk és láthatjuk teljességgel az ő tudósi vonásait, mi, akik között él és akik között alkot, akik közvetlen tanúi vagyunk személyes emberi hatásának, akik közvetlen szavaiból is érzéklői lehetünk szocialista tudósi emberiségének. Mi tudjuk igazán felmérni a maga egységében a tudóst és az embert, a békeharcost és a nevelőt, lemérni a vele folytatott beszélgetések nyomán az emberi egyéniségből is áradó erőt, azt a légkört, amire nem tudok más megfogalmazást találni: — delejes kört teremt maga körül. — Mi látjuk teljességgében tudósi alapvonásait, szuggesztívítását, egész lényét, magatartását átható dialektikus gondolkodását és ezzel összefüggésben azt a marxista tudósi tulajdonságot, ami az életet, a fejlődést, a történelmet, a maga egységében látja, azt a

* Lukács György 70. születésnapja alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia ünnepi ülésén elhangzott előadás.

jellegetes dialektikus vonást, ami képessé teszi arra, hogy perspektivikusan előre lásson a társadalmi törvényszerűségek felismert szabályai nyomán.

A következő fejtegetéseknek nem lehet feladata, hogy teljes képet nyújtsanak Lukács György irodalomtörténetírói jelentőségéről. Csupán arról szeretnék szólni, mit jelent műve az új magyar irodalomtörténetírás számára, miben mutatott számunkra példát, mit tanultunk tőle, mi az, amit tanulnunk kell Lukács Györgytől szüntelenül, egész életünkben. Úgy gondolom, olyan módon ünnepelhetjük őt méltóan, ha az ünnepi alkalmat is felhasználjuk arra, hogy tanuljunk tőle, hogy magatartását és művét iránymutatásul idézzük további munkánk számára.

Lukács György eddigi műve több mint félszázad következetes, folyvást feljebb és feljebb emelkedő munkájának az eredménye. Műve több, mint ötven esztendeje gazdagítja a kultúrát. Nincs terünk most arra, hogy elemezzük 1919 előtti esztétikusi és kritikusi működését. Mégis hadd jegyezzünk meg annyit, sajnálatos, hogy újabb irodalomtörténetírásunk, midőn modern irodalmunknak e század első két évtizedébeli történetével foglalkozik, Lukács Györgyről alig tesz említést. Annál sajnálatosabb ez, mert Lukács e korszakbeli esztétikusi, kritikusi működésének mellőzésével nem kaphatunk teljes képet a kor irodalmáról. Lukács ugyanis már idealista, szellemtörténeti periódusában nem egy kérdést oly módon vetett fel, amilyen élesen Adyék egyetlen kortársa sem. Csak két kérdésre utalok. Az egyik: Ady kortársai a nagy költő forradalmiságát többnyire esztétikai síkon értékelték. Lukács felismerte Ady költészetének politikai forradalmiságát. A másik példa nagy, összefoglaló, fundamentális kérdésre utal. Az idealista Lukácsnak középponti kérdése volt a kulturális válság problémája. A választ, a helyes választ persze csak jóval később, a marxizmus elsajátítása után fogja megadni. Sokatmondó dolgok ezek, és a történeti jelentőségük nem mellőzhető. A középponti, a fundamentális kérdések felvetése — jogosan mondhatja bárki — egyenes utat nyit számára a marxizmus felé. Az út egyenes, de nem nehézségek, göröngyök nélkül való. Lukács György marxistává válása maga is példamutató mindnyájunk számára.

Hogyan lett Lukács György — szögezzük le zárójelben — a már világhíres idealista tudós marxistává? Lukács György több alkalommal is nyilatkozott erről. Egyszer 1933-ban a Marx évforduló alkalmával írt cikkében, másodsor Thomas Mannról szóló tanulmányainak bevezetésében. Tanulhatunk és tanulunk kell attól a következetes-ségtől, a felismert igazságba vetett jellemzilárd meggyőződésétől, ahogy szakítani tudott korábbi világnézetével, módszerével, eredményeivel. Az 1919-es Tanácsköztársaság népbiztosa nyíltan és példaadóan szól arról, hogy marxistává formálódásának ideje több mint egy évtizedet vett igénybe. Ez az átfarmálódás csak úgy volt lehetséges, hogy félredobva mindazt, amit korábban alkotott, a gyakorlati pártmunka és az elméleti tevékenység során igyekezett bátran feleletet keresni az elébe tornyosuló problémákra. Lukácsnak volt bátorsága, hogy hibákat kövessen el, hogy az elkövetett hibákból tanuljon, hogy végül megtalálja a helyes marxista megoldásokat. 1933-ban írt cikkében ezt olvassuk: »Csak most, majdnem egy évtizedes gyakorlati munka és több mint egy évtizedes elméleti küzdelem után lett konkrétan világos előttem a materialista dialektika átfogó és egységes jellege. Hogy éppen ez a világosság hozza magával a felismerést, hogy a marxizmus igazi tanulmányozása csak most kezdődik és soha nem lehet benne nyugvópontra jutni.« Ugyanebben a cikkben: ». . . mindenki, aki azt képzeli, hogy a dialektikus materializmus még oly széles és mély ismerete alapján, a természet és a társadalom jelenségeit egyszer és mindenkorra megértette, szükségképpen visszazuhan az eleven dialektusából a mechanikus merevségbe, az átfogóan minden oldalú materializmusból az idealizmus egyoldalúságába.«

Ezek a szavak arról tanúskodnak, hogy marxista tudományos gyakorlat nem valószínűsíthető meg az elméleti munkának a mindennapi politikai munkától való elválásával, hogy íróasztal melletti, szobatudós marxizmus elképzelhetetlen, elege az antimarxizmus jegyeit kell, hogy magában hordozza. Példaadóan tanúskodnak ezek a szavak arról, hogy hiteltelen marxistává csak a marxizmussal folytatott küzdelemben válhatik a kutató, olyan küz-

delemben, ami állandóan alakítja, formálja, dialektikus erejét fokozza a gondolkozásnak. Ezeket foglalják magukban Lukácsnak az önvallomások erejével ható mondatai, de az önvallomáson túl ezt példázza egész életműve.

A felismert igazságban való feltétlen hit, a marxizmussal folytatott szellemi küzdelem és az elméleti munkának a mindennapi politikai gyakorlattal való összenövése mellett, Lukács marxistává válásának van még egy alapvető vonása — utaltunk már erre — emberi jellemzősége és következetessége ez a vonás. Jellemzőség és következetesség nélkül Lukács műve nem nőhetett volna olyan magasra, amilyen magasra nőtt, nem érthette volna el alkotása azt a nemzetközi tekintélyt, ami sok esetben a haladó emberiség, a proletariátus győzelméért harcolók körén is túlterjed. Lukács gyakran szokta emlegetni, hogy a marxizmus igazsága mellett nem csekély agitáció a kiemelkedő marxista tudományos alkotás. Az állítás igazságát az ő példája is igazolja. A nagy német polgári író Thomas Mann nemcsak az idealista Lukács Györgyöt becsülte nagyra, nagyrabecsüli a marxistát is, nem egyszer nyilatkozott róla úgy, hogy »a kor legjelentősebb irodalomkritikusa«.

*

Mit jelent Lukács műve az új magyar irodalomtörténetírás számára? — Említettem, erről szándékszem írni. — Ebben az ígéletben benne foglaltathatnék az is, hogy egész életművét értékelem, hogy egész művéből vonok le tanulságot, a magyar irodalomtörténetírás számára. Erre persze a szűk kereteken belül nincs mód, részletesen csak arról szólhatok, milyen közvetlen iránymutatásokat adott Lukács a magyar irodalomtörténetírásnak? Tudatában vagyok annak, hogy ez a leszűkítés leszűkítené Lukács jelentőségét s éppen ezért arra fogok törekedni, hogy a közvetlenül részünkre adott segítsége, útmutatása mellett — teljességre nem tarthatva igényt — legalább néhány szempontot felvázoljak arra nézve is: mit jelent egész műve a mi irodalomtörténetírásunk számára?

Először szóljunk arról, hogy a tíz esztendővel ezelőtt hazánkba ismét visszatért Lukács György milyen segítséget adott az új demokratikus magyar kultúrának, elsősorban irodalomtörténetírásunknak? Miben mutatott számunkra példát, mit tanultunk közvetlenül tőle? A felszabadulás előtt még baloldali körökben is, jórészt Lukács korai idealista műveit forgatták, a *drámatörténetet*, a *lélek és formákat*, a *regényelméletet*. Akármennyire különösnek hangzik ez ma, az idealista Lukács tanulmányainak az olvasása, idézése, baloldali állásfoglalás volt a Horthy-fasizmus idején. A marxista Lukács művei közül csak elvétve jutott el hozzánk néhány. De ezeknek a tanulmányoknak is megvolt a maguk hatása; egyes írásait, az Új Hang-ban megjelent cikkeit marxista szemináriumok is feldolgozták. Ha a hazatérő Lukács tevékenységét végiggondoljuk, szinte bámulattal kell adóznunk vállalt és elvégzett munkájának. Igen nagy jelentőségű volt számunkra az a személyes emberi hatás, ami működéséből felénk áradt. Mi irodalomtörténészek benne ismertük meg először személyesen a kommunista tudóst. A felszabadulást követő esztendőkből fáradtságot nem kímélve agitált, nevelt bennünket, nem volt rest szinte alapfokú szemináriumi kérdésekről beszélgetni velünk, türelmes pedagógusként, mintegy tudományos népnevelőként. Jól tudom, nemcsak velünk végezte ezt a munkát, a legkülönbözőbb tudományterületek munkásaival hasonlóképpen foglalkozott, s így foglalkozott írókkal, képzőművészekkel, színészekkel is, tárgyalt, tanácsokat adott az irodalom, a képzőművészet, a színház gyakorlati és elvi kérdéseiről. A személyes beszélgetések mellett, a legkülönbözőbb tematikájú előadásokban oktatott, irányított bennünket, igyekezett rávezetni mindnyájunkat a helyes útra. Mindezekben a tevékenységeken túl, nagy munkabírással és következetességgel írta időszéri cikkeit a folyóiratokba, hozzászólt irodalmi és kulturális életünk kérdéseihez, előkészítve a talajt új kultúránk megalapozásához, a szocializmust építő Magyarország kultúrforradalmához. Így ismertük meg benne, közvetlenül a felszabadulás után, először a sokoldalú kommunista tudóst, a tudós pártmunkást.

Lukács György személyes emberi példaadása, hatása, előadásai, cikkei, majd a hazai kiadásokban is megjelenő könyvei — hogy most már az irodalomtörténetírás területére térjünk — vezettek el bennünket a marxizmus—leninizmus klasszikusainak az irodalomtörténetírás számára való megértéséhez, irodalomtörténetírásunk marxista revíziójának a megkezdéséhez. A féligazságot mondjuk azonban, ha arról nem szólunk, hogy Lukács mint az újjászervezett Magyar Irodalomtörténeti Társaság elnöke programadó beszédében maga szögezte le részletekre kiterjedő alapossággal irodalomtörténetírásunk revíziójának legfontosabb szempontjait is. Ő fogalmazta meg, hogy irodalmi fejlődésünk marxista revíziója minden korábbi revízióktól lényegében kell, hogy különbözzék; míg a korábbi revíziók csak spontánul, önkényesen, rendszertelenül értékelték újjá a múltat, addig a mi újraértékelésünk tudatos revízió. Amikor mi újraértékeljük irodalmunk fejlődését, tudatában vagyunk átalakulásunk társadalmi jelentőségének, az átalakulást mi nem sejtjük, hanem világosan látjuk és értékelni tudjuk. A mi revízióink, hogy szó szerint idézzem az ő szavait: »... a tudatos és tudatosan haladó társadalmi átalakulás szükségszerű következménye«. Az említett programcikknek több bekezdése ma már magától értetődő vonása irodalomtörténeti gyakorlatunknak. Azonban akkor, amidőn beszédét megfogalmazta, Lukács jól tudta, hogy alapvető marxista elvek leszögezése sem felesleges, ellenkezőleg nélkülözhetetlenül szükséges.

Lukács György gyakran szokta hangsúlyozni, hogy ő nem magyar irodalomtörténész. Ez a beszéde is azt mutatja azonban, hogy a marxista tudós más területnek, a mi esetünkben a magyar irodalomtörténetírásnak is képes döntő jelentőségű irányítást adni.

Melyek azok a kérdések — előre bocsátom, nem törekszem teljességre, csak példákat szeretnék említeni —, amelyeknek fontosságára, irodalomtörténetünk marxista revíziójának megindításakor programbeszédében, vagy egyéb írásaiban ő adta meg az első útbaigazításokat? Említettem, hogy ő fogalmazta meg a mi revízióinknak a régebbi újraértékelésekkel szembeni alapvonásait. Lukács György adta az irányítást a két világháború közötti ún. »szellemtudomány« kritikájához. Ő hívta fel figyelmünket először az egyéb történeti tudományokkal való együttműködésre és ugyanakkor arra is, hogy az irodalomtörténészek maguk is végezzenek önálló, az irodalmi vonatkozásokat megalapozó, a társadalmi és gazdasági tényeket feltáró kutatásokat. Lukács György vetette fel először élesen, a szubjektivista és a formalista esztétikával szembeni harc szükségességét. Ő elemezte konkrét példákkal illusztrálva a magyar irodalomból, a visszatükröződés elméletét ugyanúgy, mint a realizmus problémáját, valamint a pártos irodalomszemléletet. Ő tette magától értetődővé, hogy fel kell számolni a régi irodalomtörténész típust, a szűk szakszerűségbe zárkozó irodalomtörténész jelleget. — Nem logikai rendben sorakoztatam a kérdéseket. — Tőle kaptuk, néhány fontos alapelv leszögezésével az első irányítást irodalomtörténetünk helyes, marxista periodizációjára. Ő értelmezte számunkra a haladás kérdésének vulgarizálástól mentes vonásait, különösen figyelmünkbe ajánlva a régi korok íróinak haladó voltát illető komplikált kérdéseket. Ehhez kapcsolódóan vetette fel az írói világnézet és az ábrázolás viszonyának a haladás szempontjából való helyes értékelését. Hadd idézzük e probléma kapcsán az ő pontos szavait: »A haladás elsősorban gazdasági és társadalmi kategória. Nálunk hosszú ideig a hűbéri maradványok elleni küzdelmet jelentette, amely az imperializmus korszakával kapcsolódott össze, persze felette bonyolult módon, a szocializmus előkészítéséért vívott küzdelemben. Ennek belátása azt jelenti, hogy az elmúlt korszakok íróinál mindenekelőtt meg kell vizsgálnunk társadalmi és történelmi konkrét helyzetük konkrét lehetőségeit. Üres elvontság és merev vulgarizáció volna, ha régi írók haladó mivoltát abból a szempontból mérlegelnénk, hogy állásfoglalásuk a mai nézőpontból mennyire volna haladó. A gondolati kultúra, a társadalom-filozófia feladata minden egyes esetben konkrétan kielemezni, hogy mi volt ebben az adott helyzetben a haladó világnézet...«

Még csak két kérdést említek: kitől származhatott volna, ha nem tőle, első marxizmusra nevelőnkől az a figyelmeztetés, hogy a termékeny marxista szempontok ne váljanak

munkánk során merev sémává. Az sem véletlen, hogy ugyancsak ő figyelmeztetett bennünket arra, hogy irodalomtörténetünk revíziója terén a legsürgősebb teendő a XVIII. század végétől a jelenünkbe fejlődő irodalomnak, e közel két évszázadnak a revíziója, mivel enélkül »nem tudunk tudományos megalapozottsággal és ezért iránytmutatóan hozzászólni a jelen irodalom kérdéseire«.

*

Új irodalomtörténetírásunknak közvetlenül adott útmutatásain túl vessünk néhány pillantást Lukács egész művére s egész művének irodalomtörténetírásunk fejlődésére kiható vonásaira. Azt szoktuk mondani, hogy Lukács műve a haladó gondolat egyik legjelentősebb kifejeződése világviszonylatban. A mű, amely az egész haladó világ számára példaadó, természetesen példaadó a mi számunkra is. Ez a mű magában foglalja a mögöttünk levő két évszázad szellemi, művészeti és filozófiai fejlődését, a XVIII. század közepétől napjainkig. Lukács műve nemcsak történelmi megítéléséig, hanem a XVIII. század közepétől napjainkig eltelt fejlődést, hanem iránytadó megoldásokat teremtett egy sor filozófiai, történelmi, esztétikai és műfajelméleti kérdés tekintetében is. Ha Lukács György esztétikájának rendszerbe foglalását még nem is fejezte be, életművében a marxista esztétikának több főkérdését már megoldotta. Így: továbbfejlesztette Engels klasszikus tanításainak felbontásával és továbbfejlesztésével a realizmus problémáját, a drámának és a regénynek nem egy kérdését, s felvázolta a művészi visszatükröződés elméletének legfőbb jegyét.

Nem kétséges, hogy Lukács György egyetemes érvényű munkái, amelyekkel a külföldi irodalmak marxista revíziója számára döntő munkálatokat végzett, nekünk magyar irodalomtörténészeknek is beszélnek, nemzetközi jelentőségű művei a mi belső fejlődésünkre döntő jelentőségűek. Ezek a munkák kiemelték és folyton fokozódó erővel ki kell, hogy emeljék irodalomtudományunkat felszabadulás előtti szűkkörűségéből, felhívták és állandóan fel kell, hogy hívják kutatóink figyelmét a lényeges problémákra és el kell, hogy tereljék a figyelmet a felületi problémák lényegéig felfuvarozásától; szemünket a provincializmustól a nagy távlatokra irányítják.

Mondottuk korábban, hogy Lukács György életműve az aktuális politikai harcok színterén jött létre. Nincs ezzel ellentétben, sőt alapvetően összefügg vele, hogy Lukács művei a nagy hagyományok megőrzői, legfőbb feldolgozásai. Minden egyes művében a nagy örökségtől, a múltbeli haladó eredményektől a jelenhez vezető utat rajzolja, az örökségnek a jelenhez való formálását dolgozza ki, minden munkája revízió. Ez az újraértékelés a jelen felé irányítja az újraértékelt múlt erőforrásait, fegyverré kovácsolja a múlt eredményeit a jelen harcaihoz. Ahogy ő fogalmazta meg: »... a múlt nem valami statikus, lezárt mozdulatlan *dolog*, hanem objektív folyamat, mely a jelenbe és azon keresztül a jövőbe vezet. A jelen minden megrendülése, a jövő perspektívájának új (helyes, vagy helytelen) feltárulása, mindig megvilágít olyan múltbeli áramlatokat, melyeknek igazi jelentőségét, a kortársak — nem ismerve a társadalmi-történelmi fejlődés útját — nem voltak képesek felismerni és ennek megfelelően igazságosan értékelni.«

Működésének, egyéniségének, művének még egy ilyen vázlatos, csak néhány kérdésre világító magyarázata is, azon túl, hogy sejtetést ad Lukács György tudományos művének méreteiről, kommunista tudósi jelleméről, — ha egyenesen nem is vetettük fel a kérdést, — nemcsak iránytmutatót nyújt, hanem kritizálja is új irodalomtörténetírásunk eddigi eredményeit. Igen sokat tanultunk Lukács Györgytől, de ha elemezzük, ha olvassuk könyveit, meg kell állapítani, hogy még mindig nem tanultunk eleget. Nem tettük eléggé magunkévá, nem valószínűsítettük meg mindenestől a gyakorlatban közvetlenül nekünk szánt irányelveit és főként nem tettük magunkévá Lukács György műveinek módszertani alapját: a történelmi-irodalomtörténelmi, filozófiai, esztétikai kérdéscsoportok dialektikus egységét. Konkrétan nem szoltunk eddig erről, de a konkrét gondolatfelvetés nélkül is folyvást erről volt szó. Ez az, amit első-

sorban el kell sajátítanunk Lukács György műveiből, a magyar és a külföldi irodalmakra vonatkozó tanulmányaiból, könyveiből. Ez az, amiben minden más irányelv, minden egyéb módszertani rész kérdés benne foglaltatik. Ez az, amiben ott lélegzik Lukács másik, részünkről oly sokszor nem megfelelően értelmezett alapelve, az abszolút történelmi szemlélet következménye. Lukács György, aki ma is állandó figyelemmel kíséri munkásságunkat, szóbeli észrevételeiben az eddigieken túl, pontosabban ezeken belül nem tartja kielégítőnek monográfiánk társadalmi és történelmi analízisét. Hiányolja, hogy nem fordítunk elemzéseink során kellő gondot arra, hogy egy íróra egy periódus nemcsak általában hat, hogy egy perióduson belül harcok vannak; hangsúlyozni szokta, hogy az irodalomtörténész egy jelentékeny író fejlődését igazán csak akkor tudja követni, ha a periódusnak hullámszerűségét részletekben elemzi. Nem tartja Lukács György kielégítőnek munkánkban a nagy irodalmi jelenségek esztétikai és műfaji analízisét. Ki szokta fejteni, hogy a társadalmi és a művészi analízis még mindig nem esik minden alkalommal egybe, pedig ha egy irodalmi jelenséget nem analizálunk végig társadalmi szempontból, nem tudunk eljutni azokhoz a művészi problémákhoz, amelyekben az író alkotása megvalósul. S mindezeket túl folyton folyvást hangsúlyozza, — jól tudjuk, saját, sokévtizedes gyakorlatát ajánlja ilyenkor figyelmünkbe — hogy sokoldalú, gazdag marxista—leninista irodalomtörténeti munkásságot csak úgy folytathatunk, ha klasszikusaink tanításait nemcsak szakadatlanul tanulmányozzuk, hanem ugyanakkor munkánkat, problémafelvetéseinket a gyakorlat fényénél ellenőrizzük.

Most, amikor a magyar tudományosság és velünk együtt a haladó világ tudományossága hálával és tisztelettel tekint mindnyájunk mestere, Lukács György felé, ígérjük neki, hogy minden eddiginél fokozottabb mértékben fogjuk elsajátítani, követni tanításait, magunkévá tesszük módszerét, eredményeit, s így módon fejlesztjük saját munkánkat. És amit tőle tanulunk és ezután tanulni fogunk, továbbadjuk tanítványainknak, idézve Lukács Györgyöt a tudóst, a tudósban a kommunista tudóst, a sokoldalú embert, a békeharcost.

VARGA JÓZSEF

SZKHÁROSI HORVÁT ANDRÁS

A Mohács utáni évtizedekben, a XVI. század harmincas-negyvenes éveiben, — a reformáció megjelenése és elterjedése idején, — új témák, új irodalmi műfajok nyertek polgárjogot irodalmunkban. Irodalmunk eme megújulásának hordozója az a részben jobbágy, részben pedig mezővárosi polgári, avagy városi polgári származék író-csoport volt, amely az irodalom fejlődésének ügyét egybekapcsolta, sőt alárendelte a reformáció eszméi terjesztésének. Ezzel együtt új író jelent meg a magyar irodalomban: a prédikátor író. Ehhez az író-csoporthoz számíthatjuk Farkas Andrást, Ozorai Imrét, Sztárai Mihályt, Benczédi Székely Istvánt, Heltai Gáspárt, Bornemisza Pétert, Szkhárosi Horvát Andrást s másokat. Az együvé tartozást természetesen nem szervezettel értjük, hanem a közös elvek vallásában. A reformáció irodalmának egyik legjellegzetesebb képviselője: Szkhárosi Horvát András, a magyar reformáció jelentős népi költője.

1:

Irodalomtudományunk Szkhárosi-képe

Szkhárosi Horvát Andrással mostohán bánt a magyar irodalomtudomány. A költeményei megírása óta eltelt négyszáz év alatt egyetlen összefoglaló tanulmány sem jelent meg róla. (Verseinek részletkérdéseivel foglalkozó is mindössze kettő.) Összefoglaló irodalomtörténetek írói foglalkoztak csupán munkásságával. Ezekre általában jellemző, hogy nem látták meg valódi helyét a kor irodalmában.